

Millî Mücadele Basını

Çağdaş basın arasında gazeteler özel bir yer alır. Günlük gazeteleri de resmî ya da yarı resmîler, bir de özel kişiler tarafından çıkarılanlar diye ayrıca sıralamak gerekir. Özel kişiler tarafından çıkarılan gazeteler, devrin kamuoyunu yansıttıklarından tarihî kaynak olarak toplumsal hayatın bir kesiti değerini zamanla yitirmezler. Kurtuluş Savaşı basını üzerine yapılacak olan çalışmalarda kullanılacak kaynaklar arasında en fazla dikkati çeken gazetelerdir. Çeşitli kesimlerin görüşlerini yansıtan gazetelerin haftalık olarak çıkan çok azı dışında, büyük çoğunluğu haftada birkaç kez ya da günlük olarak yayınlanmıştır. Gazetelerden sonra dergiler, basınla ilgili kitap ve makaleler gelir. Kitap ve makalelerde genel olarak basın bütünüyle ele alınarak incelenmekten çok, belirli yörelerde veya dönemlerde çıkmış olan basınla ilgili yayınlar üzerinde durulmuştur. Yayınlanmış dergilerin az oluşu ve yetersizliği göz önünde tutulursa kaynak olarak gazetelerin önemi daha da iyi anlaşılır.

Kurtuluş Savaşı boyunca, 1919 yılından 1922 başlarına değin Türkiye'nin bugünkü sınırları içerisinde çıkmış olan gazete ve dergilerin edebî ve mizahî nitelik taşıyanlarının dışında, siyasal ve bilimsel nitelikte olanlarının sayılarının yüzü aşkın olduğunu saptamış bulunuyoruz. Gazete ve dergilerin genel niteliklerine -belirli bir düşünceyi savunan, çeşitli siyasal örgütlerin yanında yer alıp onların programları ve amaçları doğrultusunda yayınlarda bulunan, tirajları yüksek, dağılma alanları geniş ve etkinlikleri çok, millî mücadeleden yana ya da karşı olma ve benzeri- göre belirli bir sıralama yapmak gerekir. Bu gazete ve dergilerin büyük bir bölümü bulunabilmekte ise de kimilerinin ya çok az sayısı vardır ya da bulunamamaktadır. Gazetelerin İstanbul'da çıkmış olanları bulunabilmektedir. Anadolu gazetelerinin çoğu düzensiz olarak ve kimi zaman uzun aralıklarla yayınlanabilmiştir. Bu durumun nedeni para, kâğıt ve eleman yetersizliği gibi etkenlerdir. Anadolu'da yayın hayatını önemsiz birtakım aksamalar dışında şu gazeteler sürdürmüştür: İrade-i Milliye, Hâkimiyet-i Milliye, Albayrak, Açıksoz, Öğüt, Babalık, Yeni Adana, İstikbal... Öte yandan İstanbul gazeteleri, özellikle dış haberler bakımından -haber ajansları ile bağlantıları, yetişmiş elemanlarının bulunması, çevirmenlere sahip olmaları ve dış ülkelere muhabir gönderebilmeleri gibi- dikkati çekerler. Anadolu'daki gazeteler ise, dış haberlere gösterdikleri tepkiler ve iç gelişmelerle ilgili verdikleri bilgi ve haberler bakımından öne çıkarlar. Kimi gazetelerin belirli bir devletin Türkiye ile ilgili politikalarına uygun yayınlarda buldukları, bir kısmının ise Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin yayın organlığını yaptıkları görülmektedir. İstanbul ve Anadolu gazetelerini Millî Mücadele'ye karşı tavırlarını göz önünde tutarak şöylece sıralamak olanaklıdır:

İstanbul Basını

Millî Mücadeleden Yana olan Gazete ve Dergiler:

Tasvir-i Efkâr: İlk Tasvir-i Efkâr gazetesini 1862'de Şinasi çıkarmıştır. Mayıs 1909 tarihinde Ebuuzziya Tevfik yayınlamaya başlamış, Ocak 1913'ten itibaren ise oğulları Velid ve Talha gazetesinin yayın hayatını devam ettirmişlerdir. Gazete, bir ara Tevhid-i Efkâr adını almıştır. Tasvir-i Efkâr, Mondros Mütarekesi ile başlayan dönemde ağır baskılara karşın çekinmeden ve korkmadan yazılar yayınlamıştır. Ruşen Eşref (Ünaydın) gazetesinin muhabiri olarak Sivas Kongresi'ne gönderilmiştir. Ayrıca, Aydın cephesine de muhabirler gönderilerek Millî Mücadele hakkında derli toplu ve etkili haberler yayınlamıştır. Mustafa Kemal'in resmi ve biyografisi de ilk kez bu gazetede yayınlandı. Tasvir-i Efkâr, Mart 1925 tarihine değin yayın hayatını sürdürdü.

Vakit: Bu gazete 1875 yılında Filip tarafından kuruldu. Ekim 1917'den itibaren gazeteyi Hakkı Tarık Us ile Asım Us çıkarmaya başladı. Başyazarlığını Ahmet Emin Yalman yapmıştır. Millî Mücadele'yi bütün gücü ile destekleyen Vakit

Gazetesi, günlük olarak çıkmış olup yazı kadrosunda şunlar bulunmaktaydı: Ahmet Şükrü (Esmer), Ali Ekrem (Uşaklıgil), Reşat Nuri (Güntekin), Refik Ahmet (Serengil), Halil Lütfi (Dördüncü) vb.

İkdam: 1894-1928 yılları arasında yayınlanmıştır. Bir ara Hürriyet ve İtilaf Partisi'ni desteklemiştir. Başyazarı ve kurucusu Ahmet Cevdet'tir. Mütareke yıllarında gazeteyi Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) yönetmiş, Millî Mücadeleyi öven yazılarından dolayı divan-ı harbe verilmiştir. Gazetenin yazı kadrosunda, Ahmet Rasim, Ahmet Refik, Hüseyin Cahid, Hüseyin Rahmi yer almıştır. Ankara'ya ilk muhabir gönderen İstanbul gazetesi İkdam olmuştur. Günlük olarak yayınlanmıştır.

İleri: Ocak 1918-1924 yılları arasından yayınlandı. Başyazarı Celal Nuri (İleri)'dir. Günlük olarak yayınlanan gazete, belirli bir sayıya kadar "Atı" adı altında çıkarılmıştır. İlk cephe haberlerini bu gazete vermiştir.

Millî Mücadele'yi bütünüyle desteklemiş olup Ankara'daki TBMM Hükümeti tarafından maddi yönden desteklenmiştir. İstanbul'da çıkarılan gazeteler arasında dikkati çekenlerden birisi de *Akşam*'dir. Mayıs 1918'den itibaren yayınlanmış olup Millî Mücadele'yi bütün gücü ile desteklemiştir. Gazetenin kurucuları: Necmettin Sadak, Kazım Şinasi Dersan, Falih Rifki Atay ve Ali Naci Karacan'dır. Akşam gazetesi uzun süre yayın hayatını devam ettirmiştir.

Atatürk'ün ortak olduğu gazete Minber idi. *Sebilürreşat*: İstanbul'da 1908'de yayınlanmaya başlayan ve islâmî düşünceleri yaymaya çaba gösteren dergi olup sahibi ve sorumlu müdürü Eşref Edib, başyazarı ise Mehmet Akif (Ersoy)'dur. Bu derginin ilk 185 sayısı Sırat-ı Müstakim adı ile yayınlanmıştır. Genel olarak Millî Mücadele'yi destekleyen bu dergi, bir ara Kayseri'ye taşınmış, Sakarya Savaşı'ndan sonra Ankara'da yayın hayatını sürdürmüştür.

Millî Mücadele'ye Karşı Olan Gazete ve Dergiler:

Alemdar: 1909-1922 tarihleri arasında çıkmış olup günlük olarak yayınlanmıştır. Zaman zaman sıkıyönetim tarafından kapatılan Alemdar, Takvimli Gazete, Tesrih adları ile de yayınlanmıştır. Millî Mücadele'ye bütün gücü ile karşı çıkan Alemdar, ülkenin kurtuluşu için İngiltere'nin yardımının zorunlu olduğunu ısrarla savunmuş, özellikle bu tür yazılar, başyazarı Refi Cevad (Ulunay) tarafından yazılmıştır.

Peyam-ı Sabah: Kasım 1913-Kasım 1922 tarihleri arasında çıkmış olup Sabah ve Peyam gazetelerinin birleşmesinden bu gazete doğmuştur. Başyazarı, Ali Kemal'dir. Günlük olarak yayınlanan gazetenin Millî Mücadele'ye aleyhtar yazılarının çoğunluğu başyazarı Ali Kemal tarafından kaleme alınmıştır. Kuva-yı Milliye Hareketi'ni "Cinnet" olarak niteleyen *Peyam-ı Sabah*, Türkiye'nin geleceği için İngiltere ile siyasi diyalog kurulmasını ve sorunların bu yolla çözümünü önermiştir. Tam bir İngiliz teslimiyetçiliği söz konusu olmuştur.

İstanbul'da Alemdar ve Peyam-ı Sabah'tan ayrı olarak Millî Mücadele'ye karşı olan gazete ve dergiler arasında *Türkçe İstanbul* ve *Aydede*'yi görmekteyiz. Türkçe İstanbul, Aralık 1918'den itibaren Said Molla tarafından günlük olarak çıkarılmıştır. Said Molla aynı zamanda İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin kurucularındandır. Gazete, 1921 yılında kapanmıştır.

Refik Halid (Karay) tarafından yayınlanan *Aydede*, Millî Mücadele'ye karşı yayınları ile dikkati çekmiştir. Aralık 1919-Mayıs 1921 arasında Millî Mücadele'ye karşı olan bir diğer dergiyi, *Ümit Dergisi*'ni Tarık Mümtaz (Göktepe) yayınlamıştır.

Anadolu Basını

Millî Mücadele'den Yana Olan Gazete ve Dergiler:

Millî Mücadele'yi destekleyen Anadolu gazetelerinden bir kısmını şunlar oluşturuyorlardı:

Babalık, Öğüt (Bk. Öğüt Dergisi), İrade-i Milliye, Hâkimiyet-i Milliye, İzmir'e Doğru, Doğrusöz (Balıkesir), Ses (Balıkesir), Aydın İli (Aydın), Ertuğrul (Bursa), İnkılâp (Bursa), Yeni Adana (Adana), Misak-ı Millî (Kayseri), Açıksöz (Kastamonu), Mücadele-i Milliye (Sivas), Gaye-i Milliye (Sivas), Satvet-i Milliye (Elazığ), Hukuk-u Beşer (İzmir), Amal-i Milliye (Maraş), Emel (Amasya), Türkoğlu (Bolu), Işık (Giresun), Ahali (Edirne) vb. *Albayrak*: Mart 1913-1921 arasında Erzurum'da yayınlandı. Selim Polat tarafından kurulan gazete, İttihat ve Terakki Partisi'nin yayın organı durumunda idi ve Millî Mücadele yıllarında Doğu Vilayetleri Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin güçlü bir sesi olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sırasında Erzurum'un Ruslarca işgali süresince çıkmamıştır. Kongreler döneminin önemli yayın organlarından. Özellikle Ermeni Sorunu ile ilgili yayınları ile dikkati çekmiştir.

Açıksöz: Haziran 1919'da Kastamonu'da çıkmaya başlamıştır. Hüsnü Açıksöz tarafından çıkarılan gazete 16 Eylül 1919 tarihinden itibaren Kuva-yı Milliye'ye katılmıştır. Kuzeybatı Anadolu'nun en etkili gazetesi hâline gelmiştir. Tirajı bir ara 1500'ü bulmuştur. Kastamonu'nun Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin yayın organı hâline gelmiş olan Açıksöz, İstanbul haberlerini Zonguldak ve İnebolu muhabirleri, Ankara haberlerini de Ankara muhabiri kanalıyla sağlamıştır. Yayın hayatını 1932 yılına değin sürdüren Açıksöz'ün yazı kadrosunda, Hasan Fehmi (Turgal), İsmail Hakkı (Uzunçarşılı), Mehmet Akif (Ersoy), İsmail Habib (Sevük) bulunuyordu.

İzmir'e Doğru: 16 Kasım 1919'da ilk sayısı yayınlanan İzmir'e Doğru gazetesinin yayın hayatı 29 Haziran 1920 tarihine kadar sürmüştür. Balıkesir'de yayınlanan bu gazetede İzmir sorunu işlenmiştir. Gazetenin sahibi Vasıf Çınar, başyazarı ise Mustafa Necati idi. 74 sayı yayınlanabilmiş olan İzmir'e Doğru Gazetesi, "Millî emelleri savunacak yazılar kabul edilir" cümlesi ile Millî Mücadele'yi savunduğunu belirtmiştir. Balıkesir'in Yunanlılar tarafından işgali üzerine kapanmıştır.

Millî Mücadele'yi destekleyen Anadolu gazeteleri içerisinde *Yeni Adana*, *İstikbal* ve *Hukuk-u Beşer*'i de görüyoruz. Bunlardan Hukuk-u Beşer, İzmir'de yayınlanmıştır. Başyazarı Hasan Tahsin (Osman Recep Nevres) idi. İzmir kordon boyunda Yunan askerlerine Mayıs 1919'da ilk kurşunu atan ve şehit edilen gazeteci Hasan Tahsin idi. Yeni Adana, Adana'da yayınlanmış, günlük olarak çıkmış, yayın hayatı bazı aksamalara uğramıştır. Sahibi Ahmet Remzi (Yüregir) idi. Yeni Adana, 25 Aralık 1918'de çıkmaya başlamış, gazete ilk aşamada Adana başlığı ile çıkmış, daha sonra Yeni Adana olarak yayınlanmıştır. Kuva-yı Milliye'den yana olan Yeni Adana, Çukurova'nın en etkili gazetesi olmuş, yayın hayatı uzun süre devam etmiştir (bk.Yeni Adana). İstikbal gazetesi 10 Aralık 1918 tarihinden itibaren Trabzon'da çıkmaya başlamış, yayın hayatını 1923 yılına değin sürdürmüştür. İstikbal, Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti'nin yayın organı hâline gelmiştir.

Millî Mücadele'ye Karşı Olan Gazete ve Dergiler

Adana'da, Ali İlmî tarafından 1918-1922 yılları arasında haftada iki kez çıkarılmış olan *Ferda Gazetesi*, Millî Mücadele'ye karşı olmuş, Fransızların maddi-manevi desteğini görmüştür. Yine Adana'da 1919-1922 yılları arasında yayınlanmış olan *Adana Postası* da Millî Mücadele'nin aleyhinde idi ve işgalci Fransızlarla işbirliği yapmıştı. Millî Mücadele karşıtı gazetelerden birisi de Balıkesir'de yayınlanan *İrşad* ile Trabzon'da çıkarılmış olan *Selamet* Gazeteleri idi. İrşad ve Selamet Gazetelerini Ömer Feyzi yayınlamıştır. İrşad 1920 Ağustos ortalarından Balıkesir'in işgalden kurtuluşuna kadar geçen sürede yayınlanmıştır. Selamet Gazetesi ise 1918'den itibaren çıkmış ve 1919 yılı boyunca

yayınlanmıştır. Millî Mücadele'ye karşı olan, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı tutan, destekleyen gazetelerden birisi de Kastamonu'da 1919 Haziranına değin çıkmış olan *Zafer* idi. Mudurnu'da çıkmış olan *Kürsü-i Millet Gazetesi* de Millî Mücadele'ye taraftar değildi.

İzzet ÖZTOPRAK

KAYNAKÇA

COŞAR, Ömer Sami, **Millî Mücadele Basını**, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Nu: 5.

İNÜĞÜR, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul 1978.

ÖZKAYA, Yücel, **Millî Mücadele'de Atatürk ve Basın**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1989.

ÖZTOPRAK, İzzet, **Türk ve Batı Kamuoyu'nda Millî Mücadele**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1989.

Bağlantılar

- [Ahmet Emin Yalman \(14 Mayıs 1888 -19 Aralık 1972\)](#)
- [Ali Kemal \(1869-1922\)](#)
- [Babalık Gazetesi](#)
- [Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi](#)
- [İrade-i Milliye Gazetesi](#)
- [İsmail Habib Sevük \(1892- 1954\)](#)

28/11/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-mucadele-basini/?pdf=3481> adresinden erişilmiştir